

AZ ETO 37 ÁTDOLGOZÁSÁNAK PROBLÉMÁI*

ARATÓ FERENC

Az ETO szakkönyvtári alkalmazásáról mindig megoszlottak a vélemények. A politikai-ideológiai-szakmai ellenzések 40 év óta nem vittek közelebb a tisztázódáshoz. Vanak országok, ahol egyáltalán nem alkalmazzák, és vannak – adott esetben még egy könyvtáron belül is –, ahol felemásan. Az OPK 1958-as újralakulásakor a Szabó Ervin Könyvtártól átvett pedagógiai anyagot nem ETO szakrendszerben szakozva kapta, miközben az átadó könyvtár más szakanyaga e szerint volt feldolgozva. A mai helyzet pedig az, hogy a pedagógiai szakkönyvtárak közül csak az OPKM alkalmazza az ETO-t következetesen. A pedagógusképző főiskolák könyvtáraiban általában a hozzáértő és kellően szakképzett munkaerőhiányra való hivatkozással nem ETO szerint szakoznak.

Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy ennyi ellentmondás, nehézség, tisztázatlanság ellenére mi indokolja, hogy időről-időre napirendre tűzzük az ETO revízióját. Nagyon leegyszerűsíténék a kérdést, ha csupán a tudományok egyre bővülő nemzetközi kapcsolataira hivatkoznánk. Ugyanis, ha egy könyvtáron, vagy országhatáron belül a könyvtárak közötti megegyezés alapján lehetne is egyszerű osztályozási rendszerekkel dolgozni, a tudományok nemzetközi áramlatába való bekapcsolódást nehezítené, provincializmust, elszigetelődést eredményezne. Vagyis a külföldi és idegen nyelvű szakirodalom fogalom-és kifejezés rendszerének megértése a besorolás nemzetközileg egyeztetett alapjainak építését sürgeti. Szintén ebbe az irányba hatnak mindazok a törekvések, irányzatok és többé-kevésbé kiépített rendszerek, amelyek a visszakeresés meggyorsítását kívánják az információáramlás hatékonyabbá tétele érdekében. Az ETO revíziója nem csupán szűk könyvtárszaki kérdés, hanem mindazon igényeknek, követelményeknek a számbavétele, mérlegelése, amelyek a szakkönyvtárak szolgáltatási rendszere fejlesztésének sürgetően időszerű gondoljai.

* A FID C/3 1980 március 24–28 között tartotta Budapesten 40. ülészetét. Ennek keretében indult el a Pedagógiai Bizottság újbóli szervezése. Előzetesen a magyar munkabizottság (Arató Ferenc, Pozsár Istvánné, Gráber Jánosné, Ternák Dániel (OPKM) problémagyűjteményt és struktúrajavaslatot készített, amelyet általánosságban vitattak meg. Az előterjesztést egyetértőleg továbbította a Bizottság elnöke – Hans H. Sträter, a Pädagogisches Zentrum (Berlin) igazgatója. Ezt követően a Bizottság 1980 őszi athéni és 1981 tavaszi koppenhágai, valamint 1981 őszi zágrábi ülése folytatta az átfogó revízió előkészítését.

Az OPK, illetőleg az OPKM abból a helyzetéből eredően, hogy az ETO 37-es szakrendjét legrendszeresebben alkalmazta, mindig fontos feladatnak érezte a revízióval való foglalkozást, az alkalmazással kapcsolatos problémák megoldásában való részvételt.

Intézményünk képviselője 1964-ben a FID hágai konferenciáján a szocialista pedagógia elhatárolására, követelményének érvényesítésére terjesztett elő javaslatot. A szakozás tapasztalatai szerint a decimális szakrend túlzottan tág keretei miatt a kevés jelzet nagyon viszonylagossá tette a beosztást. Azért a decimális szakrenddel párhuzamosan szisztematikus tárgyszó-katalógust dolgoztak ki, és kísérletileg alkalmazták.

A szocialista és a kapitalista világtendenzek ellentmondásai, az ideológiai különbség, a nemzeti oktatási rendszerek permanens reformja, a pedagógiai szakirodalmi anyag osztályozását tartalmilag befolyásolta. A mennyiség is a revízió lényeges tényezőjévé vált. A pedagógia, az oktatáspolitikai fogalomrendszere világméretben, robbanásszerűen megnőtt. Az ETO-ban lévő jelzetek nem bizonyultak elégségesnek.

Úgy gondolom, magától értetődő, hogy a szakozást a könyvtáros nem öncélúan csinálja. Amikor a szakozó megadja az ETO-számot, besorol, elsősorban nem önmaga eligazodására, nemcsak a tájékoztató könyvtáros tevékenységére gondol, hanem sokkal inkább az olvasók igényeire. A szakozás és a szakkatalógus „szolgáltatási végtermék”, amelynek értékét az adja meg, hogy a tájékozódást, az eredményes visszakeresést a szakirodalomban milyen határfokon teszi lehetővé. A szakkatalógus alapján visszakeresett és ajánlott művek milyen mértékben közelítik meg az olvasó igényét. A szakkönyvtárakban az olvasók különböző rétegei közül a kutatókat kell alapul venni. Az irodalom feltárásában ez a réteg hatol a legmélyebbre. A kutatók számára az irodalom nem általában érdekes: új tudományos eredményeket, tendenciákat keresnek.

A világ pedagógiájában általánosan érvényesülő törekvések, világtendenciák érzékelhetők. E globális problémák egyike a béke védelmére, a népek közötti megértésre való nevelés. Nem nehéz észrevenni, hogy ez nem fedti pontosan a békére nevelés jelzetet (37.036:327.36). Világtendencia a természeti környezet védelmében folyó felvilágosító, meggyőző, nevelő munka, amely az oktatás tárgya és nevelési feladat. Az oktatásgazdaságtan olyan számítások rendszere, amely szakszerűvé teszi a tervezést, és a pedagógiai folyamatot nem csupán az egyoldalú gazdasági racionalizmus szempontjából vizsgálja, hanem pedagógiai szempontból is, több tényező alapján. Ez a fogalom tehát nem lehet azonos sem a 37.014.544 (a nevelésügy racionalizálása /egyszerűsítés, gépesítés, automatizálás/), sem a 37.015.6 (pedagógiai gazdaságtan) jelzetekkel.

A tőkés országok pedagógiai elméletében újszerűnek tűnő sok esetben azonban utópisztikus tartalmú szakkifejezések jelennek meg a dezorientált nevelési tendenciák megnyilvánulásaként. Ide soroljuk a globális nevelést (Education globále), amely pedagógiai program, az emberiséget fenyegető veszedelmek kiküszöbölésére irányuló nevelés. A forradalmi humanizmus címszó az emberi értékek megmentését szolgáló etikai forradalom kifejezője. Ide sorolható az optimális elsajátítás (mastery learning) vagy a mikrotanítás, új felfogásban az oktatás individualizálása, a nem irányított nevelés mozgalma, a korszerű törekvések látszatát keltő, ún. recurrens nevelés, amely lényegileg az alapiskola hiányát kívánja pótolni az eredeti elképzelések szerint. Az önmegvalósítás, a kreativitás új értelmezésben nem azonosítható a 37.036.5 (az alkotóképességek kibontakoztatása,

fejlesztése), sem a 37.037.5 (önművelés szellemi koncentrációval és autoszuggesztióval), illetőleg a 37.041 (önképzés, autodidaxis) jelzetekkel.

A szocialista neveléstudományban kiemelt és alapvető helyet kapott a hetvenes években a személyiségfejlesztés, mint olyan, amely a szocialista embereszmény felé haladva a motivációs rendszer, a magatartás szükségleti összetevőit, a tudatosítást és a harmonikus fejlődést foglalja magában. Ez új értelmet ad a 37.03 (értelmi nevelés és a személyiség formálása) jelzet egészének. A közösségek pedagógiai funkciója is megváltozott a hetvenes években. A szociológia, a szociológiai pszichológia által megtermékenyített közösségi nevelésnek azonban tartalmilag kifejező jelzete jelenleg nincsen. Megújult tartalmú jelzet a tanítás-tanulás vagy a tanulás-tanítás mint új értelmezésű oktatási folyamat. Itt szemléleti fordulatról van szó, amelyben dinamikusan kapcsolódik egymáshoz a tanulói és a pedagógusi aktivitás, beleértve a tevékenység sokoldalú motiválását és az oktatástechnológia által kívánt modern eljárásokat csakúgy, mint a teljesítménymérést és az értékelést. Ennek a tartalmi kifejezésére a 37.02 (a didaktika „oktatáselmélet” és szakmódszertan általános kérdései) jelzetrendszerben nem találunk megfelelőt.

A pedagógiai világtendenciák nem jelentik a neveléstudomány egységét. A kutatás, az oktatáspolitikai gyakorlat, az iskolarendszerek nemzeti sajátosságai egyfelől divergálnak, másfelől sajátosan tartalmilag egységesítenek bizonyos jelzeteket. A divergancia következtében a fogalmak jelentős része inkább „homonim” mint „szinonim”. A nyugati és a szocialista pedagógia elméleti kérdéseit kifejező fogalmak homonimák. Ezért lényeges a marxista pedagógia, mint nevelélméleti irányzat, a szocialista embereszményű pedagógiai ideál, az internacionalizmusra nevelés fogalmának a felvétele. Nyugati kollegáink csak látszólag érvelnek tárgyilagosan a neveléstudomány egységével. A létező szocializmuson belül, amely a világ pedagógiai szférájának egyáltalán nem elhanyagolható, nagyon lényeges részét teszik ki, van szocialista pedagógia. S az ETO rendszer e világszférában való elismertetése ennek tudomásulvételével lehetséges. Az ETO 37 szakrendi tagolását figyelemmel kísérő és az azt elemző kutató pedagógus számára kissé nevetségesnek tűnik, hogy a .013-on belül jelzetet kap a metafizikai pedagógia, theista pedagógia, a „filozófiai meg-alapozású” pedagógia stb., de nincs helye a marxista pedagógiának.

Lassan ott tartunk, hogy lehetetlen a pedagógiai értelmező szótár nélkül dolgozni a magyar szakirodalomban is. Ilyen azonban nincs. Még inkább szükségesnek látszik a pedagógiai szakszótár a több nyelv szakterminológiájának összevetéséhez. A pedagógiában kb. 2500 pedagógiai szakkifejezést használnak. Ha ennyi kifejezésben sikerül a nyelvek közötti ekvivalenciát megteremteni, kétségkívül nagyot lehetne lépni a szakterminológia bábeli zűrzavarában.

Talán nem nagyképűség az ekvivalencia kapcsán ekvivalenciakutatásról beszélni. Egyre nehezebb a szakkifejezések behasonlítása és kvázi adaptálása. Körültekintő megalapozottság híján jónéhány fogalom nehezen sorolható be és a visszakeresés során teljesen bizonytalan értelmezést kap, vagy egyáltalán nem is érthető. Ilyenek: funkcionális alfabetizáció, oktatásexportorientáció, tanulási esély-egyenlőség, nevelési infrastruktúra, nyitott oktatás, szabadegyetem (open university) előnyprogram (headstart), iskolátlantás (descooling society), oktatástechnológia, egységcsomag, modulrendszerű (központú) oktatás, modellálás, moduláris oktatás, multimediális program, csoport dinamika, mikro-

tanítás, ontopedagógia, tárgyközpontú integráció, nyugdíj előtti (preretirement) stb. oktatás.

A 37-es szak revíziója során egyértelműen tisztázni kell, hogy melyek azok a fogalmak, amelyek önállóak és kapcsolásuk ritkán szükséges, vagy teljesen lehetetlen. És ennek fordítottjára is szükség van. Meg kell nézni, hogy éppen a korlátozott használhatóság miatt mely főtáblázati számokat kell alosztássá átalakítani. Az előzőnek példaként említtem a 37.0 (a nevelés és oktatás alapjai és típusai) számot, melyet kis százaléktól eltekintve főtáblázati számként kell használni. A másodikra pedig a 371 (az oktatás és nevelés szervezési kérdései) a példa, ezen alosztáson belül a következtelenség is érvényesül, amely tömeges viszonyítást tesz szükségessé. A 37.018 „a nevelés alapformái”-nak a tagolása zavaros, feltétlenül átrendezésre szorul. A 371.13 „pedagógusképzés” címszóval több vonatkozásban van probléma. Feltétlenül tisztázni kell kapcsolatát a 377.8 „tanítóképzés” tárgyszóval. Ez utóbbi alól pedig hiányzik az „óvónőképzés”. Nem teljesen világos az előbbi két szám kapcsolata a 378.637-tel, ide sorolták a pedagógiai főiskolákat, amelyek pedig köztudottan tanító, illetőleg tanárképző főiskolák.

Szintén átrendezésre szorul a 374-es pont az „iskolán kívüli nevelés és oktatás”. Ebben pedagógiai és iskolaszervezeti szempontból is egyeztetett vezérfonalat kell alkalmazni az alosztásokban. Egyértelművé kell tenni, hogy az ifjúsági mozgalmak ide tartoznak-e, és árnyalt kifejezésekkel érzékeltetni a kapitalista és a szocialista viszonyok között tevékenykedő mozgalmakat.

A FID C/3 1980 márciusi budapesti ülésén az OPKM munkabizottságának javaslatával lényegében egyetértettek. A fentiekén túlmenően még két megjegyzésünk volt. A tudományág és az oktatásügy gyors változását, fejlődését csak úgy tudjuk a szakozásban követni, ha a 37-es szak számait levegősebben szerkesztjük. Üres helyekre, számokra van szükség, hogy a felmerülő új fogalmak, kategóriák bővítéssel beilleszthetők legyenek. Mindenféle változtatásnak nagyon alaposnak és átgondoltnak kell lennie, ügyelve arra, hogy a neveléstudomány és az oktatásügy, iskolaszervezet fő szektorait, a szocialista, kapitalista és a harmadik világ oktatásügyét, neveléstudományi igényeit egyaránt kielégítse. A nemzetközi méretekben egységes dokumentálásból természetesen következik, hogy túl gyakran táblázatot módosítani nem lehet, viszont, ha egyszer módosítjuk, akkor az következetes és egyértelmű legyen.

Az ETO osztályozási rendszer lassú, tapasztalataink szerint mérsékelt hierarchikus fazettás szerkezettel való továbbfejlesztését látjuk célszerűnek. A fejlesztésnek kompatibilisnek kell lennie, elsősorban a teaurusz-rendszerekkel.

A FID/C/37 bizottság 1980 őszi, athéni ülésén 3 témakör került javaslatra: struktúra javaslat a 37 osztály egy vagy több részére, teljes részletességgel a felnőtt képzésre és strukturált fogalmi lista egyes részterületekről. A bizottság elnökének, H. H. Sträternek az elképzelése szerint a munkacsoport két éven belül tervezi elvégezni a revíziót. A terv és az eddig tapasztalt munkastílus mérsékelt revízióra enged következtetni. Az előzetes jelzésekből úgy tűnik, hogy a fazettás szerkezeti revíziót fogjuk alkalmazni.

IRODALOM

1. RUTTKAY Kálmán: A pedagógiai szakirodalom könyvtári osztályozásának kérdései, különös tekintettel az ETO-ra. Az Országos Pedagógiai Könyvtár Évkönyve, 1962. Bp. 1964. 24–26.p.
2. WALDAPFEL Eszter: Az Országos Pedagógiai Könyvtár első öt éve. (1959–1964.) Az Országos Pedagógiai Könyvtár Évkönyve 1963–64. Bp. 1965. 17–18.p.
3. WEGER Imre: A pedagógiai szak átdolgozása. Könyvtáros 1964/9. 526–528.p.
4. Egyetemes tizedes osztályozás I. kötet. Bp. 1966. 79–81. l.
5. Egyetemes tizedes osztályozás. 37. Nevelés és oktatás. Bp. 1977. 33.p.
6. SZARKA József: Törekvések és irányzatok a jelenkori neveléstudományban. Magyar Pedagógia. 1980/1. 13–20.p.
7. BABITZKY Béla: Uj szakasz az egyetemes tizedes osztályozás fejlődésében. Könyvtári Figyelő. 1978/6. 659–671.p.
8. A FID C/3 1980. márciusi budapesti FID/C37 ülés munkadokumentumai.

900 HIVATALOS IDŐSZAKI KIADVÁNYT szüntettek meg az USÁ-ban, az államháztartás takarékosági kampánya keretében. Nem jelenik meg többé az Agricultural Charts, a Commerce Department Library Bulletin, az Environmental Data and Information Service Magazine, a Directory for Consumer Health Education Sources stb.

(Information Retrieval and Library Automation, 1981. nov.)

HIVATÁSOS KÖNYVTOLVAJT fogtak az Oberlin College (USA) könyvtárában. Fel volt szerelve olyan készülékkel, amellyel ellenőrizni tudta, melyik könyvben van az elektronikus védőberendezést riasztó jelzőcsík, s természetesen volt nála a csík kivágására alkalmas szerszám is. Szállodai szobájában 3 könyvtár 63 ritka könyvét találta meg a rendőrség, értékük mintegy 30 000 dollár.

(American Libraries, 1981. 6.no.)

OBSZCÉN KIFEJEZÉSEKKEL tarkította az OCLC adatbázisát az Albany-i Kulturális és Oktatási Központ egyik operátora. Többen panaszt tettek, akik termináljukon az így kicifrázott bibliográfiai tételekkel találkoztak. A tételszámok alapján három hónapos nyomozással felderítették a tettet; a hölgyet azonnal elbocsátották, de a tételek kijavítása 11 000 dollárba került.

(American Libraries, 1981. 4.no.)